

Truyện ngắn Lưu Quang Vũ: Bước chuyển từ thơ đến kịch

Lê Hương Thủy*

Viện Văn học

Ngày nhận bài 16/3/2020; ngày gửi phản biện 18/3/2020; ngày nhận phản biện 16/4/2020; ngày chấp nhận đăng 4/5/2020

Tóm tắt:

Trong đời sống văn học nghệ thuật Việt Nam, Lưu Quang Vũ được biết đến là nhà thơ, nhà viết kịch hiện đại, có nhiều đóng góp quan trọng. Đã hơn 30 năm, kể từ ngày Lưu Quang Vũ rời xa cõi trần nhưng tên tuổi ông vẫn luôn hiện diện trong đời sống văn hóa, văn học nghệ thuật. Cùng với thơ và kịch, sự nghiệp sáng tác của Lưu Quang Vũ còn có thể kể đến truyện ngắn. Nếu như thơ ca luôn đi cùng ông trong suốt những năm tháng của cuộc đời, là nơi nhà văn trút nỗi niềm tâm sự; kịch là nơi kết tinh tài năng và kinh nghiệm nghệ thuật thì truyện ngắn như là một bước chuyển - từ thơ đến kịch - trong một giai đoạn văn học có tính chất giao thời, từ đó góp phần định hình đặc điểm, chân dung văn học và phong cách nghệ thuật của nhà thơ, nhà văn, nhà viết kịch Lưu Quang Vũ.

Từ khóa: kịch, Lưu Quang Vũ, thơ, truyện ngắn.

Chỉ số phân loại: 5.10

Mở đầu

Năm 1968, Lưu Quang Vũ xuất bản tập thơ *Hương cây* in chung với Bằng Việt. Những sáng tác thơ của ông hồi đó và cả sau này được đón nhận nồng nhiệt bởi những xúc cảm chân thành với nhiều suy tư và trải nghiệm từ chính cuộc sống và đời tư của tác giả. Trong sự nghiệp sáng tác của Lưu Quang Vũ, truyện ngắn chủ yếu được viết trong khoảng thời gian từ những năm cuối thập kỷ 70 và đầu thập kỷ 80 của thế kỷ XX. Đây được xem là giai đoạn giao thời của đời sống xã hội và đời sống văn học cũng đang có những bước chuyển mình. Truyện ngắn của Lưu Quang Vũ cũng đã cho thấy những bước chuyển của quá trình đổi mới tư duy nghệ thuật: từ những vấn đề của đời sống cộng đồng, chiến tranh cách mạng đến đời sống cá nhân, thân phận con người. Các tập truyện ngắn *Người kếp đóng hồ* (gồm 9 truyện ngắn, in năm 1983), *Mùa hè đang đến* (gồm 11 truyện ngắn, in năm 1983), và các tập xuất bản sau khi Lưu Quang Vũ mất có bổ sung một số truyện ngắn chưa được công bố trước đó [1, 2] đã cho thấy đặc điểm, dấu ấn của một thời đoạn từ sáng tác thơ đến việc lựa chọn kịch như là một thể loại phát huy được tài năng và phong cách, là thể loại ghi dấu những thành công vang dội của ông trong đời sống sân khấu, đời sống văn học nghệ thuật nước nhà. Trong hành trình đó, truyện ngắn hiện diện như một bước chuyển cho thấy những dấu hiệu của sự chuyển đổi và thể loại này cũng có thể xem là một “mạch nguồn khai mở” cho những sáng tác kịch về sau của ông.

Trong sự nghiệp sáng tác của mình, Lưu Quang Vũ sáng tác ở cả ba thể loại: thơ, văn xuôi và kịch. Những nghiên cứu về Lưu Quang Vũ từ trước đến nay vẫn tập trung nhiều nhất ở kịch, thể loại đưa ông đến đỉnh cao của sự nghiệp. Một số nghiên cứu cũng đã chú ý đến những sáng tác truyện ngắn của Lưu Quang Vũ, nghiên cứu về một thể loại dù chưa tạo được dấu ấn như thơ và kịch nhưng

có một vị trí nhất định trong hành trình sáng tạo của ông. Trong bài viết “Văn xuôi Lưu Quang Vũ - cầu nối giữa thơ và kịch”, nhà phê bình Phong Lê đã đề cập đến một số phương diện của văn xuôi Lưu Quang Vũ, trong đó xem những truyện ngắn Lưu Quang Vũ “viết vào buổi đầu những năm tám mươi được chọn trong hai tập *Người kếp đóng hồ* và *Mùa hè đang đến* như là chiếc cầu nối giữa thơ và kịch” [3]. Bài viết đã chú ý đến những chuyển biến trong đời sống sáng tác của Lưu Quang Vũ ở chặng đường này, từ “sự trăn trở và thiết tha với những gì đã trở thành thiêng liêng, và cả với cuộc đời rộng lớn” đến sự “nhập cuộc trở lại đời thường với biết bao trăn trở, suy tư trong một cảm hứng mới - cảm hứng công dân và trách nhiệm” [3], trong các truyện ngắn cho thấy dấu hiệu cầu nối từ thơ đến kịch. Trong bài viết “Chất trữ tình trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ”, nhà nghiên cứu Bích Thu lại chú ý nhiều hơn đến yếu tố trữ tình trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ, nghiên cứu những biểu hiện của chất trữ tình trong truyện ngắn như một biểu hiện độc đáo của tư duy nghệ thuật và cá tính sáng tạo của nhà văn. Từ những nghiên cứu về truyện ngắn Lưu Quang Vũ, tác giả bài viết nhận định: “nói đến sự nghiệp sáng tác của Lưu Quang Vũ, không thể không nói đến truyện ngắn, một thể tài góp phần làm đầy đặn hơn chân dung văn học của Lưu Quang Vũ, đồng thời cho thấy một khía cạnh khác của tài năng sáng tạo nơi ông” [4]. Có thể thấy, truyện ngắn là thể loại gần như chỉ được sáng tác trong thời điểm có tính chất bước chuyển nhưng lại là một bộ phận “bồi đắp” nên một Lưu Quang Vũ - nhà viết kịch tài ba với nhiều tác phẩm gây được tiếng vang trong đời sống kịch nghệ và văn học nước nhà. Trong các sáng tác truyện ngắn được công bố cả trước và sau khi mất, Lưu Quang Vũ đã thể hiện những dấu ấn của đời sống cá nhân và xã hội đương thời, những đặc điểm đáng chú ý trong tư duy sáng tạo của chủ thể nhà văn.

*Email: thuylehuong@yahoo.com

Luu Quang Vu' short stories: A transition from poetry to drama

Huong Thuy Le*

Institute of Literature

Received 16 March 2020; accepted 4 May 2020

Abstract:

Luu Quang Vu is known as a modern poet and playwright with many important contributions to the life of Vietnamese literature and art. It has been more than 30 years since Luu Quang Vu left us but his name had been presenting in our cultural and literary life. Along with poetry and drama, Luu Quang Vu's writing career also included short stories. It was supposed that the poetry always accompanied him in his whole life, and was the category that took away his confession and vented all his confidences, drama was the one that crystallised his talent and his experiences as well. Besides, Luu Quang Vu's short stories showed his transition from poetry to drama in the period of transitional literature to contribute to shaping his artistic style.

Keywords: drama, Luu Quang Vu, poetry, short stories.

Classification number: 5.10

Truyện ngắn như một sự lựa chọn thể loại để biểu hiện những vấn đề đặt ra trong đời sống, những suy tư về hiện thực

Nếu tính về thời điểm sáng tác từ góc nhìn thể loại, có thể thấy truyện ngắn là thể loại được Luu Quang Vu viết ở chặng giữa trong hành trình sáng tác và văn nghiệp của mình. Ngoại trừ một vài truyện ngắn được Luu Quang Vu viết vào những năm cuối thập kỷ 60, phần lớn các truyện ngắn của ông được sáng tác vào những năm cuối thập kỷ 70, đầu thập kỷ 80. Đây cũng là quãng thời gian đời sống văn học đang có những dấu hiệu chuyển mình, chuẩn bị cho một bước ngoặt mới. Chưa đủ chín muồi hay chưa đủ bén duyên với kịch, truyện ngắn là thể loại khả dĩ với Luu Quang Vu để chuyển tải được những vấn đề đang đặt ra trong đời sống, khi mà thơ lại phù hợp với một chiều kích khác hoặc có thể chưa đủ sức dung chứa những suy tư và trăn trở về hiện thực lúc này. Cũng có thể thấy sự gặp gỡ ở một trường hợp tương tự, như Nguyễn Minh Châu đầu những năm 80 với những truyện ngắn gây được sự chú ý trên văn đàn sau những thành công về tiểu thuyết ở giai đoạn trước đó. Nhìn rộng ra trong đời sống văn học thì có thể thấy, sự nổi lên của phóng sự ở thời kỳ đầu đổi mới như một cách thức và là lựa chọn của người viết cũng như ưu thế của thể loại trong một giai đoạn, thời điểm nhất định.

Biểu hiện những vấn đề của đời sống, có thể thấy, hai vùng không gian thường trở đi trở lại trong truyện ngắn Luu Quang Vu là vùng trung du Bắc Bộ và không gian chiến trường. Đây cũng là những nơi chôn giấu bó với cuộc đời và những trải nghiệm của chính tác giả. Luu Quang Vu được sinh ra và trải qua những năm tháng tuổi thơ ở vùng trung du Bắc Bộ, lớn lên gia nhập quân ngũ. Trong nhiều truyện ngắn của ông thường xuất hiện hình ảnh của một thị trấn ven sông vùng trung du (*Thị trấn ven sông*), nơi có những rừng cọ, đồi chè, nương sắn, nương dưa, một không gian có phần vắng lặng và heo hút. Nhân vật tôi (truyện ngắn *Anh Thịnh*) trải qua quãng đời niên thiếu ở một xóm nhỏ thượng nguồn sông Thao, và đây cũng là dòng sông từng đi vào nhiều bài thơ của Luu Quang Vu: *Đêm nay lại hành quân qua phố huyện/Một vầng trăng bạc, mấy chòm sao/Phố nhỏ nằm ven bờ cát sông Thao/Đêm nghe rì rầm nước chảy* (*Phố huyện*, 1966). Nhiều truyện ngắn của Luu Quang Vu được viết vào những năm 1979, 1980 - thời điểm diễn ra cuộc chiến tranh biên giới, bởi vậy không gian chiến trận là vùng biên giới phía Bắc cũng được nhà văn chú ý khắc họa.

Những năm cuối thập kỷ 80, trước những vấn đề đang đặt ra, qua các truyện ngắn của mình, Luu Quang Vu đã thể hiện những cảm nghiệm về đời sống, những suy tư của nhà văn về hiện thực. Ngay khi cuộc chiến tranh biên giới phía Bắc diễn ra, nhà văn bày tỏ những góc nhìn về cuộc chiến, về những trận đánh ác liệt, đối đầu trong cuộc chiến: những tổn thất trong cuộc chiến cam go, chiến tranh có thể đã cướp đi những người thân yêu trong gia đình nhưng mỗi người đều ý thức rằng sẽ còn đi chiến đấu đến khi nào đất nước chưa sạch bóng quân thù (*Một vùng mặt trận*). Ở những truyện ngắn giai đoạn này, Luu Quang Vu có xu hướng bám sát những sự kiện lịch sử, nơi đó chiến tranh hiện diện, có những đau thương và mất mát nhưng ý chí chiến đấu của các chiến sĩ như một thực tế tất yếu. Cùng với những thay đổi trong đời sống xã hội và đời sống cá nhân, đời tư của chính nhà văn, truyện ngắn Luu Quang Vu cũng đã đi vào những vấn đề của số phận cá nhân như những xung đột trong đời sống vợ chồng, những mâu thuẫn giữa khát vọng và thực tế đời sống cùng những dấu hiệu của trăn trở và suy tư.

Qua những trang viết và nhân vật của mình, Luu Quang Vu đã gián tiếp thể hiện cái nhìn, quan niệm của nhà văn về hiện thực và cách tiếp cận hiện thực. Nguyên (*Trang viết cuối cùng*) là một cây bút nghiệp dư, yêu văn chương, khát khao với sự đổi mới cách viết, luôn tuân chỉ đường hướng không tô vẽ cuộc sống mà muốn viết những điều trần trụi như cuộc sống vốn thế. Những trang viết của Nguyên cùng với thời gian và trải nghiệm, sự va chạm trong đời sống và nghệ thuật đã không còn là cảm xúc bông bột, da diết mà trở nên lạnh lùng, trần trụi như những gì mình trông thấy. Anh luôn trăn trở với những điều mình viết ra, không chỉ là viết như thế nào mà người viết cần phải có thái độ sống như thế nào, phải có cách sống rõ ràng, nhất quán và dần thân. Từ bài viết của những ngày mới chập chững vào nghề còn tìm cách làm cho người ta cảm động, Nguyên đã có thêm những bài viết sắc sảo về sự phá hoại của kẻ địch trong các làng bản, âm mưu và thủ đoạn độc ác của chúng. Để có những trang viết chân thực, sinh động, phản ánh trực diện cuộc chiến đấu đang diễn ra, Nguyên đã lựa chọn cho mình

một cách sống là tham gia vào các trận đánh ác liệt, trực diện đi vào những vấn đề cam go của cuộc chiến. *Hiển (Mùa hè đang đến)* là một kiến trúc sư có tài, tuy nhiên các công trình kiến trúc của anh thiếu giá trị thực tế. Anh lựa chọn thiết kế những công trình ở đó sức sáng tạo được khơi mở, tính nghệ thuật được thể hiện nhưng trong bối cảnh hiện tại, nó ít tính khả dụng. Những khát vọng và hoài bão dù có cao đẹp đến đâu nhưng thiếu giá trị thực tế thì cũng là điều đáng suy ngẫm. Nhân vật Dương (*Nhà thơ*) là cậu bé có tài thơ thiên bẩm, phát lộ khả năng sáng tác từ nhỏ nhưng chính bởi bị những gò bó và cưỡng ép của người lớn mà khả năng sáng tạo của Dương bị thui chột. Viết, với Lưu Quang Vũ là “khát vọng muốn được bày tỏ, muốn được tự thể hiện tâm hồn mình và thể giới xung quanh, muốn được tham dự vào dòng chảy mãnh liệt của đời sống, được trao gửi và dâng hiến” [5]. Qua những sáng tác truyện ngắn của mình, Lưu Quang Vũ đã thể hiện một cách nhìn về hiện thực, một thái độ sống và viết rất tích cực và đầy trách nhiệm.

Từ thơ đến truyện và chất thơ trong truyện ngắn

Trong hành trình sáng tác của Lưu Quang Vũ, truyện ngắn dù khiêm tốn hơn so với thơ và kịch nhưng lại có một vị trí quan trọng trong bước chuyển của quá trình sáng tạo làm nên chân dung văn học của ông. Các sáng tác truyện ngắn có thể xem là sự chuyển tiếp cho một chặng đường sáng tác mới, ở đó có những dấu hiệu của sự kế thừa và tiếp biến (từ thơ đến kịch), cả trong cách nhìn và cách thể hiện những vấn đề của đời sống đến những dấu hiệu đặc trưng và sự giao thoa thể loại. Có thể nhận thấy những biểu hiện của yếu tố trữ tình, một chất thơ bàng bạc trong các truyện ngắn của ông.

Trong một chia sẻ về vấn đề chất thơ trong truyện ngắn, nhà văn Nguyễn Kiên cho rằng: “Chất văn xuôi và chất thơ đều từ cuộc sống, chúng thuộc về cuộc sống. Một thiên truyện ngắn mang chất thơ chứng tỏ ngòi bút văn xuôi ấy có sắc thái và phong vị riêng, điều này hiển nhiên là đáng quý” [6]. Cũng cần phải thấy rằng, từng có một dòng mạch truyện ngắn trữ tình/truyện giàu yếu tố trữ tình trong đời sống văn học Việt Nam từ Thạch Lam, Hồ Dzếnh, Thanh Tịnh, Nguyễn Thành Long, Đỗ Chu đến Quế Hương và cả Nguyễn Ngọc Tư, Đỗ Bích Thúy... sau này. Chất thơ trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ có sự biểu hiện của các yếu tố như nhà văn Nguyễn Kiên đã đề cập. Trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ, chất thơ được biểu hiện trong cách cảm nhận về đời sống, ở phát hiện chất thơ trong đời sống đưa vào trang viết. Lưu Quang Vũ vào nghề bằng tập thơ *Hương cây* (in chung với Bằng Việt) và thơ đã theo ông trong suốt những năm tháng của cuộc đời mình, do vậy sự ảnh hưởng của tư duy thơ/yếu tố trữ tình trong các truyện ngắn của Lưu Quang Vũ cũng là điều có thể lý giải.

Trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ, người đọc có thể nhận thấy sự chi phối của tư duy thơ, nhiều truyện ngắn được viết bởi sự mẫn cảm của một nhà thơ, một con người đa cảm, bén nhạy với những biến đổi vi tế trong tâm hồn, trong đời sống. Nhân vật trong *Thị trấn ven sông* nhận thấy “mùi đất ẩm, mùi cỏ dại, mùi những bụi chè xanh và lá cọ xôn xao thân thuộc”. Nhà văn thường chú ý đi tìm những vẻ đẹp giản dị, bé nhỏ, tưởng như khuất lấp giữa đời thường như hình ảnh của những bông hoa xuyên chi ở giữa ngôi trường cấp 3 của Thùy - “những bông hoa nhỏ bé, mảnh mai quá

dịu dàng quá, nhưng thật trái ngược với những gì đang diễn ra, đang xảy ra” (*Một vùng mặt trận*). Vẻ đẹp giản dị của loài hoa xuyên chi, loài hoa dại mọc trên những sườn đồi và lưng núi đã ám ảnh và theo suốt cuộc đời nhân vật tôi (*Hoa xuyên chi*). Hình ảnh Lán và hoa xuyên chi luôn hiện lên trong tâm trí nhân vật tôi với nỗi niềm nuối tiếc về người con gái anh đã để mất trong cuộc đời: “Tôi nhìn lại những đồi cọ, đồi trâu thân thuộc: vẫn mùi nhựa trám, mùi khói đốt cỏ tranh, những bụi chè búp non xanh mướt... Và những bông hoa xuyên chi. Bây giờ đang cuối thu, hoa xuyên chi nở trắng trên sườn đồi và lưng núi. Những bông hoa khác hay là vẫn những bông hoa của mùa thu ấy? Hoa xuyên chi, tình yêu đã mất của tôi, tia nắng dịu dàng lấp lánh từng chờ đợi tôi ở nơi xa...” (*Hoa xuyên chi*).

Lưu Quang Vũ từng cho rằng: “Trong quan niệm của tôi, thơ và kịch rất gần nhau. Đó là hai thể loại lớn của văn học, là cuộc sống và thể giới tinh thần của con người được biểu hiện ở dạng tinh chất nhất, mạnh mẽ nhất, tuy ngôn ngữ nghệ thuật của chúng có những điểm khác biệt” [5]. Có thể thấy cả hai yếu tố này trong truyện ngắn của ông. Truyện ngắn là thể loại được viết ở “chặng giữa” của những giai đoạn sáng tác. Trước khi viết và xuất bản truyện ngắn, Lưu Quang Vũ đã viết và in thơ. Sau những tập truyện ngắn (cả in chung và in riêng) xuất bản trong quãng thời gian 1980-1983, Lưu Quang Vũ gần như không còn viết truyện ngắn mà dành thời gian và tâm huyết cho kịch - thể loại đã vinh danh ông trong sự nghiệp sáng tạo nghệ thuật của mình. Từ thơ và chất thơ trong văn xuôi, Lưu Quang Vũ đã chuyển sang một thể loại khác, các kịch bản sân khấu của ông đã tiếp tục những mạch nguồn được khai mở từ trước đó. Nhận định về sáng tác của Lưu Quang Vũ, nhà văn Lê Minh Khuê chia sẻ rằng: “Trong hơn 40 vở kịch, Vũ cũng tự đánh giá từng vở và anh ghi nhận mình thành công ở những vở kịch có chất thơ” [2]. Từ thực tiễn sáng tác, từ những chia sẻ về nghề của Lưu Quang Vũ có thể thấy thơ cùng truyện ngắn đã là “bệ phóng vững vàng” để Lưu Quang Vũ dấn thân và từ đó gặt hái nhiều thành công ở một thể loại mới: kịch bản sân khấu.

Tính kịch và những dấu hiệu của sự ảnh hưởng, kế thừa từ truyện ngắn đến tác phẩm kịch

Trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ, một mặt, chất thơ là yếu tố bàng bạc, yếu tố trữ tình được biểu hiện trong những cảm nhận bằng trực giác, trong những trạng huống có tính chất hướng nội của các nhân vật; mặt khác, trong truyện ngắn còn có nhiều yếu tố của xung đột kịch. Cùng với cấu trúc tự sự - trữ tình như một mạch ngầm xuyên suốt, nhiều truyện ngắn của Lưu Quang Vũ xoay quanh những trạng huống, như sự mâu thuẫn nảy sinh trong đời sống vợ chồng, những xung đột của tính cách và hoàn cảnh, của lý tưởng và thực tại. Có những tình huống bất ngờ tạo nên bi kịch (*Người kếp đóng hồ*). Ở truyện ngắn *Tiếng hát*, Lưu Quang Vũ đặc biệt chú ý đến các xung đột và hành động mang tính kịch. Những xung đột và đối thoại mang tính xung đột cao độ thường xuyên diễn ra giữa Oanh và Hiến, từ khi người vợ phát hiện người chồng ngoại tình. Cũng ở truyện ngắn này, Lưu Quang Vũ đã khéo léo thể hiện xung đột và cách giải quyết xung đột qua sự lồng ghép với các vấn đề đặt ra trong đời sống sân khấu kịch và của diễn viên kịch. Cả trong thơ và truyện ngắn Lưu Quang Vũ, chủ đề thường trở đi

trở lại chính là xung đột trong tình yêu, những vấp ngã trên đường đời của tuổi trẻ và sự lựa chọn lẽ sống. Với tình yêu của mình, Mai (*Mùa hè đang đến*) đã dám bỏ tất cả để đến với Hiến - người đàn ông cô đem lòng yêu. Nhiều nhân vật trong truyện ngắn của Lưu Quang Vũ sống hết mình cho tình yêu, cho sự lựa chọn của chính mình. Với những nhân vật đời thường có tính cách mạnh mẽ, dám lựa chọn một lẽ sống riêng... này mà nhận định truyện ngắn Lưu Quang Vũ như là một “mạch nguồn khai mở” cho kịch của ông về sau là có cơ sở. Viết năm 1980, *Hoa xuyên chi* được nhiều người đọc yêu thích, sau này đã trở thành tên một vở kịch của ông. Bên cạnh đó, những vấn đề của sân khấu, của kịch đã từng được ông đề cập ngay trong những truyện ngắn sáng tác ở thời gian này. Nhiều truyện ngắn lấy bối cảnh của sân khấu kịch, bối cảnh và không gian nhà hát, không gian biểu diễn các loại hình nghệ thuật, như điện ảnh, ca kịch, kịch nói... và không ít nhân vật là diễn viên sân khấu, hay những người hoạt động trong lĩnh vực nghệ thuật, thuộc giới nghệ sĩ. *Người kép đóng hổ* viết về một diễn viên đóng vai hổ đến với vai diễn này bằng tất cả những trải nghiệm từ đời sống: những ngày phải đối diện với những nguy hiểm khi tiếp xúc với hổ dữ; từ kinh nghiệm của cả cuộc đời phiêu bạt, đói khổ, phải đối chọi, giành giật với cái ác. Anh lựa chọn vai diễn, tận tâm vì nó, cống hiến hết mình và cũng đã được chết trong vai diễn của mình. *Đêm giao thừa năm ấy* là câu chuyện về gánh chèo của ông Trùm Nhâm. Cô Như, người đóng vai Hạnh Nguyên trong tích trò *Nhị độ mai* có tài và đam mê nghiệp hát. Thân gái dặm trường với nhiều cam bầy nhưng cô đã vượt qua tất cả, từ bỏ một bến đỗ hạnh phúc đang đón đợi để dấn thân vào nghiệp hát, một công việc nếu dấn thân sẽ đánh mất cơ hội để có được hạnh phúc cá nhân. Ở *Anh Thịnh* lại là câu chuyện của nghề nghiệp điện ảnh thuở sơ khai, về những buổi chiếu bóng với bao nỗi tò mò và thu hút đông đảo người xem.

Thế giới nhân vật trong truyện ngắn Lưu Quang Vũ thường thuộc giới nghệ sĩ - những con người mà nghề nghiệp gắn gũi với chính công việc của tác giả. Anh Hiến (*Mùa hè đang đến*) là một kiến trúc sư. Nhân vật Lâm (*Thị trấn ven sông*) tốt nghiệp trường trung cấp kiến trúc, công tác tại ty kiến trúc tỉnh nhà. Đó là một họa sĩ (*Bạn già*), một diễn viên ca kịch nổi tiếng (*Tiếng hát*), hay có thể là một nhân vật, người góp phần khai mở, nuôi dưỡng niềm đam mê cho mọi người về nghệ thuật điện ảnh đến cuối đời lại sống trong cảnh cô đơn, mù lòa - một nhân vật với khao khát vươn tới một cái gì cao đẹp hơn chính bản thân mình nhưng không được hoàn cảnh và số phận cho phép (*Anh Thịnh*). Nhân vật tôi (*Người chiếu đèn*) với tình yêu thế giới sân khấu đã nguyện suốt đời gắn liền với công việc bình dị là người chiếu đèn cho các vở diễn sân khấu. Ngày này qua ngày khác anh sống lặng lẽ và nhận thấy ý nghĩa và niềm vui trong công việc của mình - một công việc thầm lặng trong bóng tối, không như các diễn viên sân khấu vốn thường có tên trong biển quảng cáo của nhà hát và thường xuất hiện trong và sau các vở diễn trước công chúng, được đón nhận bởi tiếng vỗ tay rầm rộ dành cho các nghệ sĩ. Từ năm 1978, công tác tại một tạp chí sân khấu và có thể đây cũng chính là bước ngoặt quan trọng để cùng với những tiềm năng sẵn có và với những ảnh hưởng từ gia đình, Lưu Quang Vũ đã có sự chuyển hướng trong bước đường sự nghiệp. Trong giai đoạn này, nhiều nhân vật trong truyện ngắn

của ông là nghệ sĩ luôn khát khao được cống hiến hết mình cho nghệ thuật. Sự biểu hiện của tính kịch cùng những chất liệu sáng tác kịch được kế thừa trong truyện ngắn cho thấy những dấu hiệu của sự kế thừa và chuyển biến trong tư duy nghệ thuật của nhà văn trong bước đường sáng tạo từ một nhà thơ, người viết truyện ngắn đến một nhà viết kịch tài ba có những đóng góp quan trọng cho nền kịch nghệ nước nhà. Từ tính kịch, chất kịch, những vấn đề của đời sống sân khấu được chuyển tải trong các truyện ngắn, Lưu Quang Vũ đã vững vàng bước sang sân khấu, trở thành nhà viết kịch với các kịch bản sân khấu luôn được các đạo diễn, các diễn viên và khán giả đón đợi.

Vai lời kết

Nhìn lại cả quá trình sáng tác có thể thấy truyện ngắn là thể loại được Lưu Quang Vũ viết ở giai đoạn giao thời (văn học những năm cuối thập kỷ 70, đầu thập kỷ 80 được xem là giai đoạn tiền đổi mới). So với thể loại kịch sau này, truyện ngắn của ông thể hiện những dấu hiệu của sự chuyển biến, cho dù chưa có những cách tân mạnh mẽ. Tính giao thời, bước chuyển quan niệm và quá trình sáng tác của Lưu Quang Vũ được thể hiện ngay trong cách ông chuyển tải những vấn đề của đời sống, hay ở việc lựa chọn thể loại. Những thành công liên tiếp và vang dội ở thể loại kịch của Lưu Quang Vũ sau này đã ghi dấu tài năng của ông - thành quả nghệ thuật không chỉ là những đặc điểm thiên bẩm mà còn là quá trình tích lũy và va đập trong đời sống và nghệ thuật. Trong dòng chảy đó, những truyện ngắn của ông luôn có một vị trí nhất định trong tiến trình vận động của tư duy nghệ thuật. Sự quan tâm đến đời sống nghệ thuật, sân khấu kịch đã phần nào được thể hiện trong nhiều truyện ngắn ở giai đoạn này, không chỉ ở việc khắc họa thế giới đời sống và nhân vật mà còn ở quan niệm nghệ thuật của chính tác giả. Xét ở góc độ này, truyện ngắn của Lưu Quang Vũ có một ý nghĩa quan trọng, góp phần tạo nên tài năng và phong cách nhà viết kịch Lưu Quang Vũ - một kịch gia của sân khấu đương đại Việt Nam mà tính cho đến thời điểm hiện nay khó có ai có thể vượt qua.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Lưu Quang Hiệp (sưu tầm, thực hiện) (1994), *Lưu Quang Vũ 15 truyện ngắn*, Nxb Hội Nhà văn, tr.296.
- [2] Lưu Khánh Thơ (biên soạn) (1998), *Lưu Quang Vũ thơ và truyện ngắn*, Nxb Hội Nhà văn, tr.435.
- [3] Lưu Khánh Thơ, Lý Hoài Thu (tuyển chọn và giới thiệu) (2007), *Lưu Quang Vũ về tác giả và tác phẩm*, Nxb Giáo dục, tr.231-239.
- [4] Bích Thu (2015), *Văn học Việt Nam hiện đại: sáng tạo và tiếp nhận*, Nxb Văn học, tr.363-379.
- [5] Hội Nhà văn Việt Nam (2007), *Nhà văn Việt Nam hiện đại*, Nxb Hội Nhà văn, tr.1146.
- [6] Tạ Duy Anh (biên soạn) (2000), *Nghệ thuật viết truyện ngắn và ký*, Nxb Thanh niên, tr.63-64.